

# ÚJ TANTERVEINKRŐL

OLÁH EMÓD

Hajdúböszörmény

## Az óvodai és az általános iskolai ének-zene nevelés célja és feladatai közötti összefüggés az új óvodai program és az új tanterv alapján

Az 1978/79. tanévben bevezetésre kerülő új általános iskolai Tanterv (Az általános iskolai nevelés és oktatás terve I-II. kötet: OPI, Budapest, 1977. 114/1977. (M. K. 11) OM számú utasítás), korszakalkotó jelentőségű dokumentum az ének-zenei nevelés szempontjából. Rendkívüli jelentőségét az adja, hogy alapjaiban tekintetbe veszi az óvodai zenei nevelést, arra épít, annak elért eredményeit kívánja továbbfejleszteni.

Igen szerencsés megoldás, hogy az óvoda és az iskola az utóbbi két évtizedben – 1962-től, a régi Tanterv óta –, és különösen az utóbbi 7–8 évben igen sokat tett annak érdekében, hogy a két intézménytípus ének-zenei nevelése közeledjen egymáshoz, hogy a célok és a feladatok, a tananyag, a módszer stb. vonatkozásában az óvoda az iskola előkészítője, illetve az általános iskola 1. osztálya az óvoda zenei nevelésének közvetlen folytatója legyen.

Szerencsésen sikerült megszüntetni a részleges szeparáltságot, és minden lehetőség adott az új tanterv alapján ahhoz, hogy valóban könnyedén, lehetőleg zökkenőmentesen folytassa az általános iskola az óvoda 3 éves zenei esztétikai nevelőmunkáját. Az óvoda-iskola közelítése a gyermekeknek az óvodától sok tekintetben eltérő iskolai életbe való mielőbbi beilleszkedését, a zenei nevelés folytonosságának törésmentes megvalósítását szolgálja.

Már a 3. sz. módszertani levél is alapvető és jelentős megállapításokat tesz, követelményeket támaszt az óvoda iskolaelőkészítő munkájával, illetve az iskola óvodára való építésével kapcsolatban. Így pl. a következőket olvashatjuk e dokumentumban: „Az óvodai nevelés egyre sikeresebben készíti elő a gyermekeket az iskolai életre, az 1. osztály pedig szervesebb folytatójává vált az óvodai nevelésnek.”<sup>1</sup> Néhány oldallal később az óvodával szembeni elvárást így fogalmazza meg a módszertani levél: „Az óvodának közvetlen feladata, hogy sokoldalúan felkészítse a gyermekeket az iskolára... a gyermekek elsajátítják azokat... a jártasságokat, készségeket és képességeket, amelyek feltételei az iskolai élet megkezdésének; eközben kialakul bennük az iskolai tanuláshoz szükséges pszichikus beállítódás, a feladattudat, egyszerűen sokoldalúan fejlődik személyiségük.”<sup>2</sup>

Az Óvodai Program (Az óvodai nevelés programja. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971) az óvodai nevelést a magyar szocialista nevelési rendszer első lépcsőjének tekintti, mely szerves részét képezi annak. Célként az óvodáskorú gyermekek sokoldalú, harmonikus fejlesztését tűzi ki. Hangsúlyozottan emeli ki, hogy „Az óvoda a családdal együtt elért eredményeivel megalapozza az iskolai nevelést.”<sup>3</sup>

Az új program alapján a gyermek legfőbb tevékenysége a játék, és az óvoda mindhárom korcsoportjában a játék „a legfőbb nevelési eszköz”. Tehát a játékon mint fő tevékenységen belül és keresztül valósítjuk meg az óvodai nevelés-oktatás célkitű-

zéseit, feladatait. A program bevezető részét idézem: „Az óvodai nevelés akkor éri el a célját, ha a gyermekek az iskolai életet minél zökkenőmentesebben szokják meg, és a követelményeknek személyiségük zavara nélkül képesek eleget tenni.”<sup>4</sup> A program idézett részével teljesen egybevág az új tanterv alábbi követelménye:

„Az általános iskola szerepének teljesítése érdekében:

– Támaszkodjon az iskolát megelőző nevelés – ... – eredményeire; az általános iskolai nevelés tartalmában, légkörében és módszereiben legyen szerves és zökkenőmentes folytatója az iskolát megelőző intézményes – óvodai – nevelésnek.”<sup>5</sup>

\*

Az ének-zenei nevelés célját és feladatait egybehangzóan fogalmazza meg mindkét intézménytípus alapvető dokumentuma. Az új általános iskolai tanterv az ének-zenei nevelés célját így határozza meg: „Az ének-zene tanítás célja a világ esztétikai birtokbavételének megalapozása a zene sajátos eszközeivel.”<sup>6</sup> – majd bővebben magyarázza e rendkívül korszerű definíciót. Az esztétikai nevelés ének-zenei vetületének ilyen pregnáns meghatározása régebbi dokumentumokban nem lelhető fel. A továbbiakban kifejti a tanterv, hogy a cél csak akkor érhető el, ha az általános iskolai tanulók *aktív énekléssel és zenehallgatással* kollektív zenei élményekhez jutnak.

Érdekes az Óvodai Program hasonló megfogalmazása. „Az óvónő juttassa a gyermekeket az *énekléssel és a zenehallgatással* élményekhez, kelte fel zenei érdeklődésüket, formálja zenei ízlésüket, esztétikai fogékonyságukat.”<sup>7</sup>

Mindkét dokumentum hangsúlyozza a zenei nevelésnek az esztétikai nevelésen belüli jelentőségét, a zenei ízlés formálásának szükségességét. Ugyanúgy egybehangzóan, teljesen azonos módon olyan célnak, illetve feladatnak tartják a zenei érdeklődés felkeltését, az élmények megszerzését, a zenei esztétikai ízlés formálását, melyeket csak aktív énekléssel és zenehallgatással lehet elérni mind az óvodában, mind az iskolában.

Úgy hiszem, hogy a teljesen egyöntetű nézetazonosság, ez a korszerű ének-zenei aspektus a későbbiekben eredményekkel gazdagítja majd egységes zenei nevelésünket. A két intézménytípus ilyen jellegű együttműködése, a cél érdekében való közös nevezőre való jutása eleve magában hordja a magyar zenei nevelés megújulását, magasabb szintre való helyezését. A kodályi koncepció illetően értelmezése alapján föltétlenül hatékonyabbá válik mind az óvoda, mind az általános iskola ének-zenei nevelőmunkája; a zenei esztétikai nevelés színvonalasabb lesz.

Az aktív éneklés, mely az óvodában többnyire a dalosjátékok, magyar népi gyermekdalok közös éneklésében, játékában nyilvánul meg, a közösségé formálódás igen jelentős segítője, előmozdítója. Emellett az együtténeklés-játék olyan élmények forrása is, melyeknek rendkívüli jelentősége, hatása szinte felbecsülhetetlen. A gyermek fő tevékenysége az óvoda valamennyi foglalkozási ágában a játék, így az ének-zene területén is központi jelentőségű, hiszen a magyar népi gyermekdalokhoz játékos mozgás, illetve játék társul, amit eleve jelez, hogy „dalosjáték”-oknak nevezzük e kis népzenei remekműveket. A játék öröme olyan hatalmas motivációs bázis, mobilizáló erő- és örömforrás, az esztétikai ízlést olyan módon formálja, ami mással nem helyettesíthető. A gyermek érzelmeit a játékon, az ének-zenei nevelésen belül a dalosjátékokon keresztül tudjuk leginkább pozitívan, céljainknak és feladatainknak megfelelően befolyásolni, alakítani, fejleszteni.

A gyermek számára a közös éneklés önmagában is jelentős örömforrás, közösségi és zenei esztétikai élmény. Gyönyörködik a dal szövegében, a dallamban, és a gyermekcsoport együttes éneklése felerősíti az élményt. A közös zenei tevékenységben, az

együttes éneklésben megsokszorozódik az egyesek öröme, élménye. Emocionálisan igen jelentős az óvodai csoport óvónő irányította közös éneklése. A fegyelem, a közösségi érzés, az együvé tartozás is jelentősen megerősödik így. A dalokhoz társuló mozgás, a játékos mozgás és a játék, mely ugyanúgy szabály- és szerepjáték, mint általában a gyermekek zenétől független játéka, tovább erősíti a zenei, esztétikai, közösségi élményt. A dallam, ritmus, szöveg és mozgás globális egysége felülmúlhatatlan nevelési lehetőség az óvodában.

A közösségi érzés kialakítását, a kollektív zenei-esztétikai élményeket mindkét dokumentum egyaránt hangsúlyozza. Az óvodai program a sikerélményt emeli ki, mely a feladatok jó végrehajtásával jön létre, és említi az ennek következtében való gátlások oldódását, az önfegyelem és a közösségi érzés kialakulását, elmélyülését.

Az általános iskolai tanterv igen tömören, de mindenre kiterjedően fogalmaz: „A zenei élmény – ... – *(kezdekben a közös játékhoz és mozgáshoz kapcsolva)* az öröm, a siker, a felfedezés, az újraalkotás, a kollektivitás és önkifejezés élményét is nyújtja. Egyrésztől legyen spontán – biztosítsa a folyamatosságot az óvoda és iskola között...”<sup>8</sup> Az idézethez nem sokat lehet hozzátenni. Tökéletesen összhangban van az óvoda anticipált eredményeivel, és igen lényeges vonása, hogy itt is hangsúlyozza az óvoda-iskola kapcsolatot, az iskolának az óvodára való épülését, és ami a legjelentősebb, a zökkenőmentes átmenetet, a folyamatosság szempontjából azt, hogy a zenei élmény kezdetben a közös játékhoz és mozgáshoz kapcsolódjon.

Az óvodában a játékoság elve az egyedüli alapelve, amellyel a didaktikai alapelveket kiegészítjük. Nem szorul különösebb magyarázatra az elmondottak alapján, hogy az óvodában milyen kiemelt jelentőségű a játék, amelyen keresztül az egész óvodai nevelés cél- és feladatrendszere megvalósul. A játék az ének-zenei nevelésnek is fundamentuma, katalizátora; a zenei nevelésen belül játékos formában jutnak ismeretekhez a gyermekek, tehát az oktatás a nevelésen és a játékon keresztül valósul meg. Amennyiben az általános iskola 1. osztályában a dalosjátékok játékanak folyamata nem szakad meg – és bizonyára így is lesz –, az iskola igen sokat tesz a zökkenőmentes átmenet megteremtéséért.

Az óvodás gyermek számára a padban való ülés újszerű kötöttséget jelent, és a kezdeti hónapokban az óvodai élet játékoságának az énekórákon való folytatása a több óvodából összekerült gyermekek közösséggé kovácsolódását nagyban segítheti. Az osztályteremben kétségtelenül nem olyan egyszerű a dalosjátékok játszásának megoldása, mint az óvodai csoportszobában, de nem megoldhatatlan, és a tanterv szellemében az első hónapokban, legalább az első félévben meg is kell valósítani. Ha a gyermek a közös dalolás, játék révén közösségi, zenei, esztétikai élményekhez jut, szívesebben, nagyobb kedvvel és örömmel vesz részt a zenei írás-olvasás – számára új ismeretanyagának – elsajátításában. Hatékonyabbá válik a játék-dalolás-mozgás kollektív élményének hatására az iskola ének-zenei nevelő-oktató munkája.

\*

Az új általános iskolai tanterv az ének-zenei nevelés szempontjából nagyon sok újat, korszerűt hozott. Számomra a zenehallgatás jelentőségének felismerése és a tantervbe való beiktatása a leglényegesebb. A kollektív zenei élményeket *aktív énekléssel* és *zenehallgatással* kívánja a tanterv előidézni. Nem mellékes, járulékos immár a zenehallgatás, hanem az aktív énekléssel egyenrangú jelentőségűvé vált. Dobray István 1974-ben így írt a zenehallgatásról „Az 1–4. osztály zenehallgatási feladatai, alkalmai” cím alatt: „Az édesanya (és esetleg az óvónő) éneke után az 1. osztályban éneket tanító pedagógus éneklése a gyermek legszebb és legértékesebb zenehallgatása. Elsősorban ilyen közvetlen élő zenei bemutatásokra törekedjünk.”<sup>9</sup>

Az új tantervet megelőző, 1975-ös hipotetikus Tanterv már határozottan tervelte a zenei-esztétikai élményt nyújtó, értékes zenehallgatási alkalmakat. Erről így ír: „Az alsó tagozatra kiterjesztjük a szervezettebb zenehallgatást.” „Első ízben határoztuk meg a zenehallgatás követelményrendszerét.”

Igen örvendetes, hogy az új tanterv több ízben és helyen is foglalkozik a zenehallgatással, kifejezésre juttatva, hogy a jól előkészített és módszeresen levezetett művészi zenei bemutatók igen jelentősek az általános iskolai ének-zenei nevelés területén. A zenehallgatás vonatkozásában is teljes az összhang az óvoda és az iskola között. Egymásra épül, és eredményessége bizonyára rövid időn belül megmutatkozik. „Fejleszténiük kell az énekes (reprodukáló) és a zenehallgató (befogadó) tevékenységek eredményeként a gyermek zenei érzékelését, észlelését, emlékezetét, fantáziáját és gondolkodását.”<sup>10</sup> – hangsúlyozza a tanterv, és a zenehallgatási jártasságok és készségek kifejlesztésének szükségességét is lényegesnek tartja. Az óvodai program nagycsoportos hallásfejlesztési anyagánál a bemutatott zene figyelmes hallgatását emeli ki. Az óvónő énekét, hangszerjátékát és a már többször hallott – tehát ismerős – zenehallgatási dalok gépzenei bemutatóját írja elő az óvodai program.

Az általános iskolai tanterv az 1. osztállynál a módszertani alapelvek fejezet 3. pontjában a következőket tartja fontosnak: „A zenehallgatás anyagát legcélszerűbb élő zenével szemléltetni, ha ez nem megoldható, akkor használjunk gépzenei.”<sup>11</sup>

Az 1. osztály követelményei között jelentősek a zenehallgatással kapcsolatban megfogalmazottak. A tanterv előírja, hogy képes legyen az osztály 2–3 percig a tanító énekére, hangszeres előadására vagy gépzenei bemutatóra figyelni. Ez a követelmény is teljes mértékben szinkronban van az óvodai követelményekkel, de azokra építve természetesen túl is mutat rajta, ugyanis a hangszalagon és a hanglemezen kívül a pergfóliát is beiktatja. Gépzenei zenehallgatásra az 1. osztályban Bartók: Gyermeknek, Kodály kórusainak, Leopold Mozart: Gyermekszimfóniájának és más művek jellemző részleteinek meghallgatását tűzi ki feladatul.

Végző konklúzióként leszögezhetjük, hogy amennyiben az óvoda három korcsoportjában és az általános iskola 1. osztályában az Óvodai Nevelési Program és Az általános iskolai nevelés és oktatás terve előírásait, célját és feladatrendszerét állandóan szem előtt tartják az óvónők és a tanítók, a jól kimunkált, egymásra épülő ének-zenei tananyag, a dalosjátékok éneklése-játéka és a zenehallgatás élő- és gépzenei alkalmi biztosítják az óvoda és az iskola közötti zökkenőmentes átmenetet, és minden lehetőség adott ahhoz, hogy az óvodai ének-zenei nevelés eredményeit továbbfejlessze az iskola. Így válhat hatékonyabbá, korszerűbbé az általános iskola ének-zenei nevelése, és ténylegesen megvalósulhat a tantervben lefektetett zenetanítási cél: „a világ esztétikai birtokbavételének megalapozása a zene sajátos eszközeivel”.

## J E G Y Z E T E K

1. 3. sz. módszertani levél harmadik, lényegesen bővített és átdolgozott kiadása. Budapest, 1972. 3. o.
2. Ugyanott. Az óvoda iskolára előkészítő munkája. 7. o.
3. Idézett mű 9. o.
4. Az óvodai nevelés programja. 12. o.
5. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve, I. kötet 14. o.
6. Ugyanott. II. kötet. Cél és feladatok, 239. o.
7. Az óvodai nevelés programja. Feladatok, 259. o.
8. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve II. kötet, 239. o.
9. *Dobray István*: Zenehallgatás az iskolában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974. 61. o.
10. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve II., 240. o.
11. Ugyanott, 256. o.

